

Arbetsmodell Landsbygdsutveckling

Framtagen av regionstyrelseförvaltningen

Datum 2022-04-27

Ärendenr RS 2021/1455

Arbetsmodell Landsbygdsutveckling

Innehåll

1. Inledning	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Syfte och mål	3
2. Arbetsmodell	3
2.1 Ansvarsfördelning mellan statliga, regionala, lokala aktörer	3
2.2 Ansvarsfördelning inom Region Gotland och inom arbetsmodellen	4
2.2.1 Kommunal utveckling	5
2.2.2 Regional utveckling	5
2.2.3 Som region (fd landsting)	6
2.3 Finansiering	6
2.4 Arbetsmodellens fyra verktyg	7
2.4.1 (1) Landsbygdsperspektivet i arbetet med hållbarhetsintegrering	7
2.4.2 (2) Forum för landsbygdsutveckling	7
2.4.3 (3) Förbättringsdialog	9
2.4.4 (4) Lokala utvecklingsplaner	10
3. Genomförande	11
4. Bilagor	12
Bilaga 1. Definition och geografisk avgränsning	12
Bilaga 2. Ordlista	12
Bilaga 3. Historiska perspektiv	12
Bilaga 4. Utvecklingsaktörer	12
Bilaga 5. Befolkningsutveckling 2010-2020	12
Bilaga 6. Vägledning från SLU	12

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Föreliggande arbete är ett resultat av beslut i regionstyrelsen (RS 2018/783) som uppdrog åt regionstyrelseförvaltningen att ta fram en arbetsmodell för Region Gotlands fortsatta arbete med landsbygders utveckling.

Arbetsmodellen presenterar en struktur för Region Gotlands arbete för landsbygders utveckling med utgångspunkt i det regionala utvecklingsuppdraget och dess verktyg¹ samt den genomförandekraft som finns i den kommunala organisationen. Modellen bidrar därmed till att stärka synergier mellan politikområdena Landsbygdspolitik – Näringspolitik - Hållbar regional utvecklingspolitik.

Arbetsmodellen identifierar insatser vars genomförande ska ske med stöd av arbetsmodellen, Region Gotlands förvaltningars löpande arbete och de verktyg som finns till förfogande för boende-, besöks- och näringslivsattraktivitet över hela ön samt i dialog med regionala och lokala utvecklingsaktörer.

Region Gotland tar inte fram ett separat *Landsbygdsprogram* eller *Landsbygdsstrategi* utan integrerar landsbygdsperspektivet i genomförandet av den regionala utvecklingsstrategin - Vårt Gotland 2040. Det sker med stöd av insatser inom de tre genomförandeprogrammen, Översiktsplanen (ÖP), regionalt serviceprogram (RSP), Leaders lokala utvecklingsstrategi samt med stöd av verktygen inom ramen för denna arbetsmodell.

Modellen baseras bland annat på kunskap identifierad i vägledning från Sverige lantbruksuniversitet (SLU)² och från Tillväxtverket³.

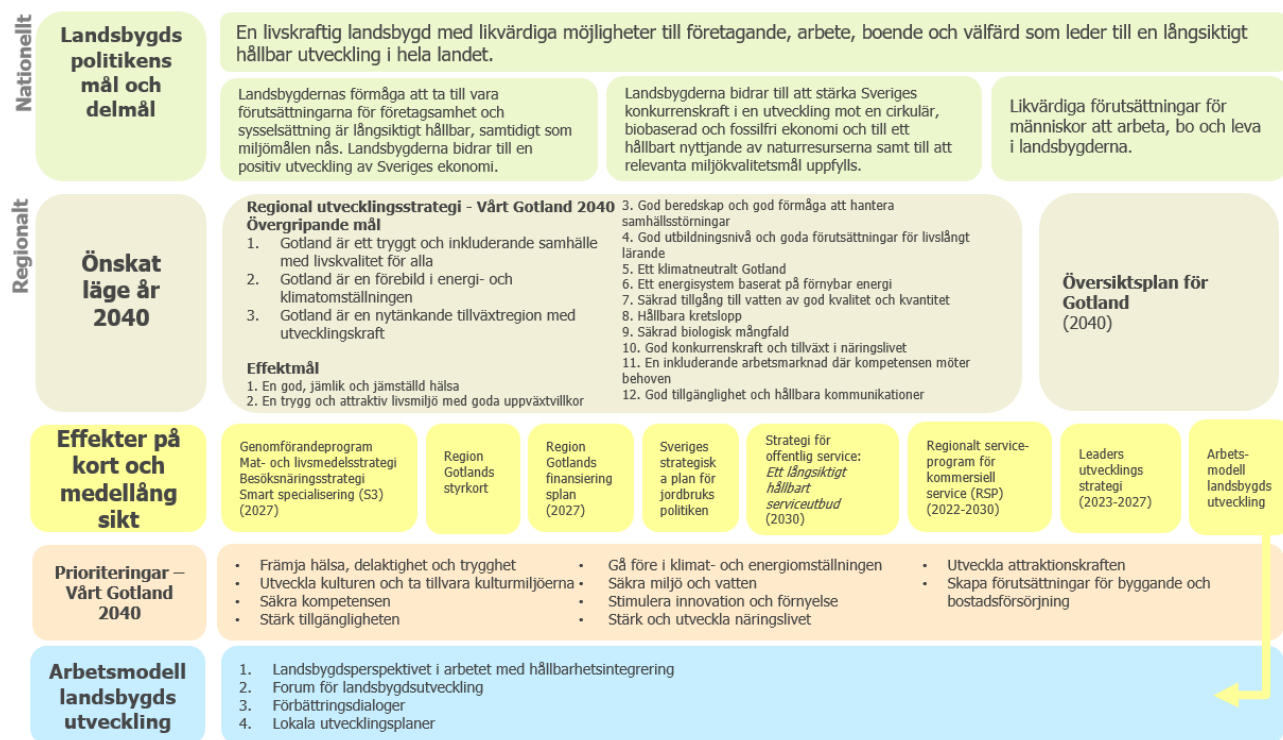
¹ Utvecklingsuppdraget säger att regionalt utvecklingsansvarig aktör ska leda, samordna och följa upp regionala utvecklingsinsatser. De verktyg som står till förfogande inom området är i huvudsak kunskap, samverkan och finansiering.

² "En framtida struktur för samverkan mellan Region Gotland och lokala utvecklingsaktörer". En vägledning för att dra lärdomar från Region Gotlands pilotsatsning på samverkan genom projektet "Landsbygdsutveckling 2.0". Författare, Thomas Norrby & Patrik Cras (2018)

³ Tillväxtverket har regeringens uppdrag att arbeta för livskraftiga landsbygder i Sverige.

Tabell 1 illustrerar hur den föreslagna arbetsmodellen ska möta nationella och regionala mål inom området.

Tabell 1. Arbetsmodellen och insatser i relation till nationella och regionala mål inom politikområdet.

1.2 Syfte och mål

Syftet med arbetsmodell för landsbygdsutveckling är att utveckla Region Gotlands arbetsformer för att långsiktigt och systematiskt arbeta med landsbygdsutveckling. Arbetsmodellen berör verksamheter i samtliga Region Gotlands förvaltningar, samverkan mellan dessa förvaltningar samt samverkan med externa aktörer. Arbetsmodellen föreslår verktyg som ska bidra till att avgränsa och systematisera – och därmed stärka Region Gotlands arbete inom området landsbygdsutveckling. Syftet är att stärka intern och extern samverkan med stöd av fyra arbetsverktyg kring ett antal centrala insatser för en långsiktig hållbar samhällsutveckling.

Det övergripande målet för Region Gotlands arbetsmodell för landsbygdsutveckling är att bidra till en hållbar landsbygdsutveckling.

2. Arbetsmodell

2.1 Ansvarsfördelning mellan statliga, regionala, lokala aktörer

Ansvar, roller och ekonomiska verktyg av betydelse för landsbygdens utveckling är delvis överlappande mellan administrativa nivåer stat, region, kommun, länsstyrelse samt de sektorsområden som olika aktörer har huvudansvar för. Dessutom tillkommer

samverkansformer och finansiella resurser från EU:s strukturfonder, inte minst Leader Gute genom Landsbygdsprogrammet. Här presenteras övergripande hur ansvarsfördelningen av frågor av betydelse för landsbygders utveckling ser ut mellan olika aktörer på Gotland.

Region Gotland

1, Regionalt utvecklingsansvarig aktör med ansvar för att leda, samordna och följa upp regionalt tillväxt- och utvecklingsarbete enligt den regionala utvecklingsstrategin - Vårt Gotland 2040 och genomförandeprogram.

2, Kommunen med sina primärkommunala förvaltningar har uppdrag av central betydelse för landsbygdsutveckling, inte minst för planering och upprätthållande av samhällsservice i olika former.

Leader Gute

Leadermetoden är ett värdefullt verktyg för att skapa lokalt engagemang och inflytande. Leader är en akronym av franskans *Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale*, vilket på svenska betyder *Länkar mellan åtgärder för att utveckla landsbygdens ekonomi*. 1991 introducerades leadermetoden som ett verktyg inom EU för att skapa lokalt engagemang och inflytande samt för att öka samarbetet mellan privat, offentlig och ideell sektor. I Sverige blev det möjligt att bilda leaderområden i samband med inträdet i EU. Leader har funnits på Gotland sedan 2000. Leader Gutes styrelse (LAG) prioriterar utifrån den lokala utvecklingsstrategin och Jordbruksverket tar formella beslut kring projektfinansiering.

Leadermetoden är en viktig del i Region Gotlands finansieringsverktygslåda, där stora delar av Region Gotlands medel till regionala tillväxtåtgärder med inriktning landsbygdsutveckling och lokal utvecklingskraft placeras. Genom att koppla ihop regional utvecklingsstrategi för Gotland -Vårt Gotland 2040 med Leaders lokala utvecklingsstrategi utnyttjar Gotland sitt unika geografiska läge och nära samverkan mellan den regionala och lokala nivån.

Region Gotland medfinansierar genomförandet av Leaders lokala utvecklingsstrategi som är det rurala uttrycket av den regionala utvecklingsstrategin – Vårt Gotland 2040.

Staten genom Länsstyrelsen i Gotlands län

Sveriges strategiska plan för jordbrukspolitikerna omfattar sammantaget två pelare; I (direktstöd och marknadsstöd) och II (Landsbygdsprogrammet). Länsstyrelsen ansvarar för att genomföra Landsbygdsprogrammet och Havs- och fiskeriprogrammet. Jordbruksverket är förvaltande myndighet.

Utöver kommunal och regional utveckling och service finns statlig service i länet utöver länsstyrelsens ansvar såsom polis, arbetsförmedling, försäkringskassan, skatteverket m.fl.

Kommersiell service av marknadsaktörer med livsmedelsbutik, drivmedelsstation, post- och paketombud, apoteksombud och tillgång till betaltjänster.

2.2 Ansvarsfördelning inom Region Gotland och inom arbetsmodellen

Landsbygdsutveckling sker hela tiden över hela Gotland, genom Region Gotlands förvaltningars uppdrag samt genom lokal demokrati och utvecklingsarbete. Inom Region Gotlands uppdrag har följande områden särskild betydelse för landsbygdenas utveckling:

- näringsliv och företagande
- infrastruktur och bredband
- kompetensförsörjning
- samhällsplanering och bostadsförsörjning
- offentlig och kommersiell service
- det civila samhället.

För att synliggöra hur ansvaret för olika områden i Region Gotlands kommunala och regionala utvecklingsarbete är fördelat och därmed hur centralt samverkan är för att uppnå en hållbar landsbygdsutveckling presenteras i detta kapitel fördelningen mellan kommunal och regional utveckling.

2.2.1 Kommunal utveckling

När Region Gotland som kommun arbetar i riktning mot den regionala utvecklingsstrategin för en hållbar regional utveckling. Vilket sker genom:

- Samhällsplanering: översiktsplan, detaljplan, bygglov
- Bostadsförsörjning
- Tillgänglig och kvalitativ offentlig service i utpekade orter: *Strategi för ett långsiktigt hållbart serviceutbud på Gotland 2019-2030*
- Gott näringslivsklimat
- Miljöarbete dels myndighetsutövning enl miljöbalken o andra lagar, dels frivilligt miljöarbete
- Kommunala vägar inom tätorter.
- Enskilda vägar med statsbidrag.
- Kollektivtrafik.
- Vatten- och avloppsförsörjning
- Vård och omsorg
- Skola/utbildning (alla delar i ett livslångt lärande)
- Demokratiutveckling
- God livsmiljö och folkhälsa
- Samverkan och dialog
- Kultur och fritid (t.ex. bibliotek, föreningsstöd, anläggningar osv.)
- CIVILSAMHÄLLET

2.2.2 Regional utveckling

När Region Gotland som regionalt utvecklingsansvarig aktör arbetar i riktning mot den regionala utvecklingsstrategin för en hållbar regional utveckling. Vilket sker genom:

- Regional utvecklingsstrategi
- Regionalt utvecklings-/tillväxtarbete (kunskap, samordna, finansiera, följa upp)
- Attraktionskraft/landsbygdsutveckling
- Kompetensförsörjning
- Företagsstöd
- Bredbandsutveckling och digitalisering

- Demokratiutveckling
- Kommersiell service (Regionalt serviceprogram)
- God livsmiljö och folkhälsa
- Samverkan och dialog (ett verktyg)
- Civila samhället (ur ett samverkans/samhandlingsperspektiv)
- Kollektivtrafik (Kollektivtrafikhuvudman, en regional uppgift som innehavs av Tekniska nämnden. Uppdraget styrs av ett Trafikförsörjningsprogram).
- Kultur (Kulturplan)
- Transportinfrastruktur (Länstransportplan)

2.2.3 Som region (fd landsting)

När Region Gotland som region bidrar till regional utveckling, utöver uppdraget med regionalt utvecklingsansvar. Vilket sker genom:

- Hälso- och sjukvården

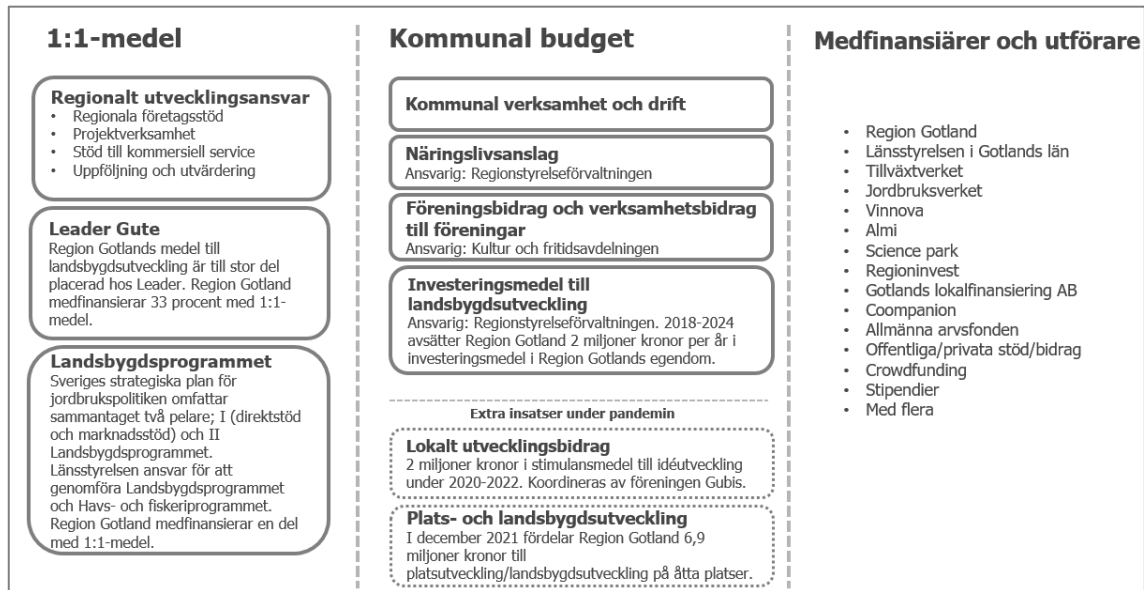
2.3 Finansiering

Landsbygdsutveckling är i sin natur sektorövergripande, vilket försvårar att definiera exakt vilka medel som är specifikt till landsbygdsutveckling. För att ta ett exempel så kategoriseras inte Region Gotlands budget efter om investeringar görs i landsbygd/stad, vilket försvårar att mäta effekter på olika territorier.

Region Gotland finansierar utveckling över hela Gotlands på många sätt, inte minst genom kommunal verksamhet och drift. Genom det regionala utvecklingsanslaget medfinansierar Region Gotland både det regionala Landsbygdsprogrammet och Leader Gute. Inom Gotlands styrkeområden (Besöksnäring, Mat och livsmedel och Näringslivets energiomställning) är landsbygdsutveckling en central aspekt, vilket påverkar i en positiv mening vilka utvecklingsprojekt som kan kopplas mot strategierna.

I tabell 2 illustreras en sammanställning av olika finansieringsverktyg som finns tillgängliga inom området landsbygdsutveckling på Gotland 2022.

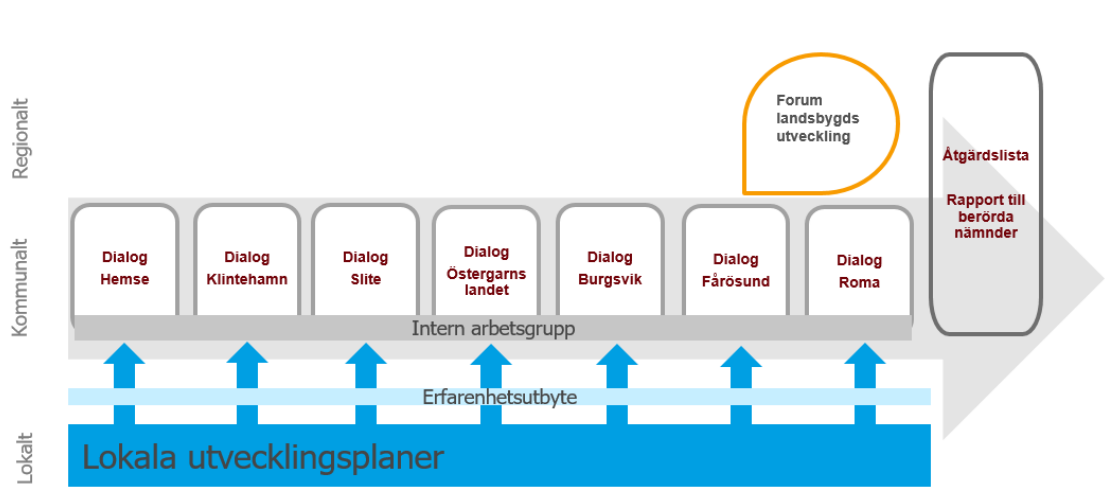
Tabell 2. Finansieringsverktyg till landsbygdsutveckling på Gotland 2022

2.4 Arbetsmodellens fyra verktyg

Arbetsmodellen består av fyra verktyg. Här följer ett stycke med utökad beskrivning av verktygen för att genomföra modellen.

Tabell 3. Illustration som beskriver hur insatser hänger ihop inom arbetsmodellens olika verktyg och nivåer, lokal-lokal, kommunal och regional nivå.

2.4.1 (1) Landsbygdsperspektivet i arbetet med hållbarhetsintegrering

Det geografiska perspektivet (landsbygdssäkring) utgör ett av de genomgående perspektiven, hållbarhetsperspektiven, i vårt Gotland 2040. Arbetet med att integrera de genomgående perspektiven ska i enlighet med Vårt Gotland 2040 tas vidare i planer, program och insatser/löpande verksamhet för genomförandet av den.

Utvecklingsarbetet med hållbarhetsintegrering leds av avdelningen för Regional utveckling och arbetet med att landsbygdssäkra ärendeprocesser leds av kansliet på Regionstyrelseförvaltningen. Integrering av genomgående hållbarhetsperspektiv, inkluderat

det geografiska perspektivet, behöver ske genom en tydlig styrkedja från Vårt Gotland 2040, styrmodell, och genom förvaltningarnas löpande arbete, planering och uppföljning.

2.4.2 (2) Forum för landsbygdsutveckling

Syfte

Forum för landsbygdsutveckling ska vara en plattform där fokus ligger på regional utveckling och flernivåsamverkan kopplat till landsbygdsutveckling. Stärkt samarbete mellan det offentliga, näringslivet och civilsamhället ligger inom ramen för Region Gotlands regionala utvecklingsaktörs uppdrag och därför initierar Region Gotland detta forum. Den nationella landsbygdspolitiken ska genomföras i ett flernivåsystem, där genomslagskraften är beroende av förmågan att mobilisera resurser från olika nivåer i samhället. Samverkan över sektorsgränserna med stöd av exempelvis långsiktiga tillitsskapande forum för dialog är avgörande för en hållbar landsbygdsutveckling.

Gotlands regionala utvecklingsstrategi - Vårt Gotland 2040 pekar ut vision och långsiktiga mål för Gotland. En förutsättning för ett kraftfullt genomförande för en hållbar regional utveckling är förankring, fungerande metoder och samverkan. Därför behöver det finnas tydliga strukturer för dialog inom ramen för detta område. Forumet blir en del i att svara upp mot målen i genomförandeprogrammen för den regionala utvecklingsstrategin.

Mål

- Ökad kunskap hos forumets deltagare om landsbygdspolitik och landsbygdsutveckling i stort. Kunskapsutveckling är avgörande för utveckling av livskraftiga landsbygder.
- Ökad kapacitetsuppbyggnad (kunskap och erfarenhetsutbyte) hos regionala utvecklingsaktörer.
- Ökad förståelse för respektive aktörs förutsättningar och drivkrafter i sin utvecklingsroll.
- Ökad samverkan kring utvecklingsprojekt och utvecklingsarbete enligt modellen *Samverkanstrappan*.

Genomförande

Det finns idag ett antal forum, nätverk och råd inom ramen för regional utveckling på Gotland. Inget av dessa forum fokuserar på långsiktig kunskaps- och kontaktnätsöverföring hos regionala/lokala utvecklingsaktörer relaterat till landsbygdsutveckling. Befintliga forum som delvis samlar samma målgrupp:

- **Föreningen Leader Gutes styrelse, Local action group (LAG)** vars gemensamma nämnare är att finansiera projekt kopplat till landsbygdsutveckling på Gotland.
- **Partnerskap för EUs program och fonder** som samlar aktörer i samband med Tillväxtrådet för information om strategiska frågor om EU-program.
- **Tillväxtrådet** där representanter för regionala utvecklingsaktörer träffas fyra gånger per på kring frågor som rör tillväxtfrågor.

- Forum där **LRF (Plattform lantbruk)** och **GUBIS** med viss regelbundenhet rapporterar/informerar Region Gotland om aktuella frågor för sin verksamhet.
- **92 möjligheter** en årlig endagskonferens med inträde dit allmänheten bjuds in för kompetensutveckling kring platsutveckling.

Region Gotland ansvarar för ordförandeskap på möten och tar fram underlag. Eventuella kostnader tas inom regionsstyrelseförvaltningens ordinarie budget⁴.

Forumets sammansättning⁵:

- Politiker från regionstyrelsen, tekniska nämnden och miljö- och byggnämnden.
- Tjänstepersoner från regionstyrelseförvaltningen, samhällsbyggnadsförvaltningen och teknikförvaltningen.
- Länsstyrelsen i Gotlands län.
- Leader Gute
- Organisationen Hela Sverige ska leva, Gotland (inkl. den arbetsgrupp som arbetar med att samla öns föräldraföreningar)
- Gotländska utvecklingsbolag i samverkan (Gubis)
- LRF Gotland
- LRF ungdomen
- Gotland Grönt Centrum AB
- Tillväxt Gotland/Gotlands handel.
- RF-SISU Gotland
- Studieförbundet Vuxenskolan (Rapporterar till Gotlands bildningsförbund)
- Akademin genom Sveriges lantbruksuniversitet och Uppsala universitet Campus Gotland.
- Gotlands hembygdsförbund
- Gotlands bygdegårdsdistrikt
- Representant för öns kulturföreningar.
- Svenska kyrkan

⁴ Det utgår ingen ersättning för mötestiden.

⁵ Vid behov går det att bjuda in ytterligare funktioner för att tillföra relevant kunskap och information.

2.4.3 (3) Förbättringsdialog

Syfte

Syftet är att utveckla nuvarande dialogform med serviceorter/tätorter till ett cirkulärt system där Region Gotland löpande träffar representanter för samtliga tätorter i serviceområdena för att arbeta med hållbar platsutveckling. Det är ett sätt att koppla samman offentlig service, kommersiell service, handelsfrågor och lokal utveckling inom ramen för områdets platsutveckling.

I den lokala platsutvecklingen hänger ofta frågor ihop på ett horisontellt plan med ett specifikt territorium som gemensam nämnare. Det finns många fördelar för Region Gotland att samtala med bygder om lokal platsutveckling på ett gränsöverskridande sätt. Arbetsmetoden innefattar samverkan över förvaltningsgränser med det lokala civilsamhället och näringslivet kring aktuella frågor i tätorten/bygden.

Syftet är vidare att löpande ha en dialog som fungerar som informationsinhämtning inför beslut och prioriteringar och uppföljning av desamma. Det är ett sätt att följa upp och informera om kommunala och regionala program, strategier och beslut som rör det specifika geografiska området. Syftet är att följa upp och diskutera både där förändring har skett samt där förändring inte skett och något behöver göras.

Mål

- Utvecklade kontaktytor mellan Region Gotland och lokala utvecklingsaktörer.
- För Region Gotland att samlat möta och följa lokala initiativ som oftast sträcker sig tvärs över flera förvaltningar.
- Goda förutsättningar för hållbar platsutveckling.

Målgrupp

Regionstyrelseförvaltningen sitter inte på alla frågor utan är beroende av andra förvaltningsars arbete och leveranser.

En intern arbetsgrupp (förslag på namn: Landsbygdsverkstad⁶) etableras med deltagare från regionstyrelseförvaltningen, samhällsbyggnadsförvaltningen och teknikförvaltningen. I arbetsgruppen deltar sakkunniga från gata och park avdelningen (TKF), mark och trafik avdelningen (TKF), VA-avdelningen (TKF), Fastighetsavdelningen (TKF), regional utveckling och kultur och fritidsavdelningen (RSF) och planenheten (SBF). Samtliga ansvarar för överlämning/återkoppling av frågor internt på respektive förvaltning. Strategier för landsbygdsutveckling (RSF) koordinerar och planerar möten med bygderna samt internt på Region Gotland. Koordinering sker även mot investeringsmedel till landsbygdsutveckling.

Lokalt träffar representanter för lokala utvecklingsaktörer tjänstepersoner från Region Gotland, dialogen sker på plats i bygderna.

⁶ Heter "Landsbygdsverkstad" i Region Örebro län.

2.4.4 (4) Lokala utvecklingsplaner

Att arbeta med en lokal utvecklingsprocess/plan⁷ handlar om att arbeta strategiskt med utveckling på en specifik och avgränsad plats. Platsen äger sin egen plan, som är ett verktyg för dialog med både närliggande bygder och lokala såväl som regionala utvecklingsaktörer. Modellen utgår från platsens attraktionskraft - bo & leva, verka och besöka.

Utvecklingsplanens upplägg utgår från en trestegsmodell, nuläge - vision och målbild – insatsplan. Styrkan ligger i den gemensamma planeringsprocessen och likt andra strategidokument behöver utvecklingsplanen utvärderas regelbundet. För att nå störst framgång är bred representation och tillit i den lokala samverkansprocessen viktigt.

Syfte

För Region Gotland är syftet med verktyget att på ett organiserat och lokalt förankrat sätt få information om lokala utvecklingsprocesser och strävanden. För att sedan integrera dem i ett utvidgat regionalt perspektiv och bidra med verktyg som genererar utveckling. Planerna kopplas bland annat via verktyget *Förbättringsdialoger* till befintliga beslutssystem och till nämndernas drift och investeringsbudgetar inom Region Gotland.

Syftet är att skapa en bättre dialog om lokal utveckling och bygga vidare på och utveckla kompletterande faktorer som kan bibehålla och öka attraktionskraften i lokalsamhällen runt om på Gotland.

Mål

- Hållbar platsutveckling med stöd av ett systematiskt arbete med lokala utvecklingsplaner i serviceorter.
- Fånga upp och hantera lokala utvecklingssträvanden som en del av den samlade regionala utvecklingen på Gotland.
- Lokala utvecklingsplaner (och Förbättringsdialoger) är ett sätt att arbeta med smarta landsbygder⁸.

Målgrupp

Lokala utvecklingsaktörer på respektive plats, Hemse, Klintehamn, Roma, Slite, Fårösund, Burgsvik och Östergarnslandet⁹.

För att erbjuda en kanal för erfarenhetsutbyte mellan de platser som tar fram en lokal utvecklingsplan etableras ett forum där platserna utbyter idéer och erfarenhet sinsemellan. Region Gotland ansvarar för forumet. Samverkan är en viktig byggsten i arbetet med hållbar platsutveckling. Detta forum ska inte blandas ihop med *Forum för landsbygdsutveckling* utan rör specifikt de platser som tar fram lokala utvecklingsplaner.

⁷ Det finns andra liknande metoder för att arbeta med hållbar platsutveckling, exempelvis, Business improvement distrikt (BID), Cultural planning, Lokal ekonomisk analys (LEA), placemaking och platsinnovation.

⁸ EU-kommissionen lanserade 2016 begreppet Smarta landsbygder. Smarta bygder utvecklar kreativa lösningar på lokala utmaningar. Genom att använda ortens unika styrkor och möjligheter bidrar aktiva invånare med lokal kunskap, tradition och engagemang till en hållbar utveckling i området. Att stärka och främja former av samarbeten skapar mervärden och lyfter fram nytänkande. Smarta landsbygder som arbetssätt kommer vara en del i kommande Leaderprogram med start 2023.

⁹ Inkluderar Ljugarn.

3. Genomförande

Metoden för att arbeta med landsbyggsutveckling ska vara integrerad och tvärssektoriell i Region Gotlands organisation. Vid sidan av riktade insatser för landsbyggsutveckling är det viktigt att poängtera att hela Region Gotlands organisation måste arbeta med landsbygdenas utveckling för bästa möjliga utfall.

Region Gotlands arbete med landsbyggsutveckling ska vara ett verktyg för att nå de mål och inriktningar som är fastställda i styrdokument. För att uppnå Region Gotlands mål med arbete med landsbyggsutveckling krävs ofta samverkan med andra aktörer. Centrala aktörer för samverkan är Länsstyrelsen i Gotlands län, Leader Gute, organisationen Hela Sverige ska leva, föreningen Gotländska utvecklingsbolag i samverkan, Gotlands förenade besöksnäring, LRF Gotland, LRF ungdomen, Gotland Grönt Centrum AB, Tillväxt Gotland, Gotlands handel, RF-SISU Gotland, Svenska kyrkan, studieförbund och akademien genom Sveriges lantbruksuniversitet och Uppsala universitet Campus Gotland.

Arbetsformerna och insatserna följs upp och utvärderas regelbundet av avdelningen för Regional utveckling där finns en funktion som har huvudansvar för landsbyggsutveckling.

4. Bilagor

Bilaga 1. Definition och geografisk avgränsning

Bilaga 2. Ordlista

Bilaga 3. Historiska perspektiv

Bilaga 4. Utvecklingsaktörer

Bilaga 5. Befolkningsutveckling 2010-2020

Bilaga 6. Vägledning från SLU